

Renata Chrzanowska

 <https://orcid.org/0000-0002-0901-1043>

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

„Nie ma solidarności bez miłości”¹. Solidarność w perspektywie katechetycznej

 <https://doi.org/10.15633/9788374389952.19>

„Nie ma solidarności bez miłości” – słowa te wypowiedziane przez Jana Pawła II w homilii podczas mszy św. z okazji 1000-lecia kanonizacji św. Wojciecha w Sopocie 5 czerwca 1999 stanowią swoiste motto, które winno towarzyszyć katechezie szkolnej. Solidarność bowiem można definiować na wiele sposobów, łącząc ją z różnymi pojęciami. Termin wywodzi się z języka łacińskiego (*soliditas* – gęstość, moc; *solidus* – gęsty, mocny, trwały). W ujęciu katechetycznym warto odnieść się do definicji ukazującej solidarność jako silną więź duchową z osobą lub grupą społeczną, nawiązującą do wspólnoty przekonań, zbieżności interesów, jedności celów lub zgodności działań². Więż najczęściej związana z istnieniem określonego rodzaju wspólnoty, w której ważną rolę odgrywa poczucie przynależności oraz współczucia. W tym rozumieniu solidarność jest pewną skłonnością, gotowością do podejmowania konkretnych działań na rzecz innych³.

Omawiając zagadnienie solidarności z perspektywy katechetycznej, nie da się jej oderwać od miłości oraz wolności człowieka, a tym samym od zakorzenienia jej na płaszczyźnie relacji międzyludzkich, wykraczających często poza rzeczywistość szkolną, dotykającą środowiska rodzinnego, rówieśniczego, a także parafialnego, w którym wzrasta młody człowiek.

Rola solidarności w społeczeństwie jest na tyle istotna, iż ukazują ją nie tylko dokumenty katechetyczne, ale również akty prawne Rzeczypospolitej

1 Jan Paweł II, Homilia w czasie Mszy świętej, Sopot, 5 czerwca 1999, w: *Jan Paweł II – Polska 1999. Przemówienia i homilie*, red. K. Kuźnik, Warszawa 1999, s. 17–18.

2 *Mały słownik etyczny*, red. S. Jedynak, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz 1999.

3 Por. D. Dobrzański, *Pojęcie solidarności i jego własności*, w: *Kraje Europy Środkowowschodniej a globalizacja*, red. D. Dobrzański, J. Jakubowski, A. Wawrzynowicz, Poznań 2005, s.12.

Polskiej. W preambule *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* z dnia 2 kwietnia 1997 roku czytamy „Wszystkich, którzy dla dobra Trzeciej Rzeczypospolitej tę Konstytucję będą stosowali, wzywamy, aby czynili to, dbając o zachowanie przyrodzonej godności człowieka, jego prawa do wolności i obowiązku solidarności z innymi, a poszanowanie tych zasad mieli za niewzruszoną podstawę Rzeczypospolitej Polskiej”⁴. Najwyższy akt prawny Rzeczypospolitej Polskiej zakłada zatem, że solidarność nie jest przywilejem, ale obowiązkiem. Dlatego nie powinna dziwić kolejna regulacja prawna dotycząca bezpośrednio funkcji szkoły – Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej, w którym zwraca się uwagę na kształtowanie postawy solidarności społecznej, szacunku i empatii wobec innych, zachęcając jednocześnie do postawy patriotycznej, wspólnotowej i obywatelskiej⁵.

Kolejnym dokumentem, do którego warto się odnieść, jest podstawa programowa, czyli akt prawny o charakterze rozporządzenia, stanowiony przez właściwy organ do spraw oświaty i wychowania. Jest to narzędzie do kierowania praktyką oświatową oraz regulowania bieżących działań edukacyjnych. Wyznacza także kierunki przyszłej pracy dydaktyczno-wychowawczej, na kolejnych szczeblach edukacji. Obok Ustawy o systemie oświaty stanowi najważniejszy dokument normujący pracę szkół na wszystkich obowiązkowych szczeblach kształcenia. Określa cele i zadania szkoły, zadania nauczyciela, treści nauczania obowiązujące wszystkich uczniów na kolejnych etapach edukacji⁶. W Kościele rzymskokatolickim obowiązuje podstawa programowa opracowana przez Komisję Episkopatu Polski. Zawiera ona podstawowe wytyczne dotyczące nauczania i wychowania w duchu ewangelicznym.

Rola solidarności ukazana w aktach prawnych naszego kraju jest w pełni realizowana podczas lekcji religii w polskiej szkole, w trakcie której nie tylko ukazuje się obowiązek bycia solidarnymi z innymi ludźmi, ale przede wszystkim kształtuje się postawę solidarności wobec potrzebujących.

Pojęcie solidarności realizowane w szkolnej rzeczywistości od ponad trzydziestu lat można rozważyć na kilku płaszczyznach m.in.:

4 Preambuła *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz.U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 z późn. zm).

5 Por. Rozporządzenie MEN z dnia 30.01.2018 roku w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia (Dz.U. z 2018, poz. 467).

6 Por. *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, Warszawa 2005, t. 4, s. 480–481.

- zwracając uwagę na fakt, w jaki sposób zagadnienie to omawiane jest w ramach lekcji religii w oparciu o treści ukazane w *Podstawie programowej Kościoła katolickiego w Polsce*;
- ukazując rolę środowiska rodzinnego, szkolnego, rówieśniczego w rozwijaniu umiejętności bycia solidarnym z potrzebującymi;
- odwołując się do konkretnych działań podejmowanych przez katechetów wraz z katechizowanymi w ramach wolontariatu, będącego „szkołą życia, uczącą solidarności, gotowości do dawania nie tylko czegoś, ale siebie samych”⁷.

Podstawa programowa Kościoła katolickiego w Polsce⁸ a kształtowanie postawy solidarności

Podstawa programowa według ks. Jana Szpeta to „dokument wyznaczający w ogólny sposób «sensy edukacyjne» poszczególnych etapów kształcenia religijnego i zapewniający jego jednolitość. Określa wspólny fundament, stanowi punkt odniesienia dla tworzonych programów. Wprowadza koncepcję kształcenia rozumianego jako integralne powiązanie równoważnych i uzupełniających się funkcji katechezy: nauczania, wychowania, wtajemniczenia, informacji, rozwijania umiejętności oraz odkrywania wartości”⁹. Dlatego przy omawianiu roli solidarności w kształtowaniu młodego człowieka odniesienie się do *Podstawy programowej Kościoła katolickiego w Polsce* wydaje się konieczne.

Podstawa programowa Kościoła katolickiego w Polsce z roku 2018 w sposób pośredni odnosi się do zagadnienia solidarności na każdym etapie edukacji, odwołując się do właściwego wychowania dzieci i młodzieży, formacji moralnej, wychowania wspólnotowego, wprowadzenia do misji.

W klasach I–IV szkoły podstawowej zagadnienie solidarności nie jest omawiane wprost. Jednym z celów katechezy na tym poziomie edukacji jest wychowanie do życia wspólnotowego w rodzinie, szkole i parafii. Dokument zawiera wskazania, iż uczniowi winno się uświadomić znaczenie podstawowych wspólnot, ukazując jednocześnie miejsce, jakie powinien w nich

7 Por. Benedykt XVI, Encyklika *Deus caritas est*, Wrocław 2006, nr 30.

8 Komisja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Częstochowa 2018.

9 J. Szpet, *Podstawa programowa katechezy*, w: *Przesłanie dokumentów katechetycznych Kościoła w Polsce*, red. S. Dziekoński, Warszawa 2003, s. 41.

zajmować¹⁰. Wzrastanie we wspólnocie nie może jednak odbywać się w oderwaniu od podstawowych wartości, wśród których warto wymienić: miłość, wolność, poszanowanie ludzkiej godności, solidarność.

Wyraźnie zaznaczone jest to w formacji moralnej na tym etapie edukacyjnym. Zakłada się, że uczeń wie, dlaczego przykazania strzegą wolności i godności człowieka. Zwraca się również uwagę, na fakt, iż katechizowany powinien prezentować właściwy stosunek do otaczającego środowiska, będąc życzliwym i koleżeńskim wobec rówieśników, zachowując szacunek wobec innych osób, wykazując wrażliwość na krzywdę innych, okazując im dobro i służąc potrzebującym¹¹.

W klasach V–VIII szkoły podstawowej odwołanie się do solidarności również nie jest ukazane bezpośrednio. Komisja Episkopatu Polski w *Podstawie programowej Kościoła katolickiego w Polsce* odnosząc się do formacji moralnej młodych ludzi, zwraca uwagę na kształtowanie postawy właściwego zachowania się chrześcijanina wobec zła i nieszczęść. Uczeń zachęcany jest do czynienia dobra, walki z przejawami zła w swoim życiu i otoczeniu, niesienia pomocy ludziom potrzebującym, rodzinom w trudnej sytuacji życiowej, osobom chorym i cierpiącym, szanowania życia własnego i innych¹². Katecheta winien zachęcić go do pozytywnych aktywności życiowych, przejawiających się m.in. w działalności społecznej, różnych formach wolontariatu.

Patrząc przez pryzmat wychowania wspólnotowego, uczeń na tym etapie edukacyjnym powinien wiedzieć, czym zajmuje się katolicka nauka społeczna angażować się we własny rozwój emocjonalny oraz społeczny, działać aktywnie włączając się w życie Kościoła, środowiska rodzinnego, szkolnego, rówieśniczego¹³.

Wprowadzenie do misji ukierunkowane jest natomiast na zadania chrześcijanina w życiu społecznym, wartość zaangażowania w wolontariat, działania na rzecz „chorych, samotnych, niepełnosprawnych, biednych, uzależnionych, bezradnych, wykluczonych społecznie”¹⁴.

Podstawa programowa Kościoła katolickiego w Polsce z roku 2018 w sposób bezpośredni odnosi się do omówienia zagadnień związanych z solidarnością w ramach nauczania religii w szkole ponadpodstawowej. W dokumencie

10 Por. Komisja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Częstochowa 2018, s. 31.

11 Por. tamże, s. 33–42.

12 Por. tamże, s. 60–65.

13 Por. tamże, s. 72–75.

14 Por. tamże, s. 78–79.

zwraca się uwagę, iż w formacji moralnej i wychowaniu do życia wspólnotowego winno się zwrócić uwagę na kształtowanie postawy solidarności¹⁵.

Katecheta, będąc odpowiedzialnym za przybliżanie młodego człowieka do Chrystusa, winien w formacji moralnej katechizowanych zwrócić uwagę po pierwsze na wyjaśnienie pojęć oraz na ukazanie przykładów związanych z solidarnością społeczną. Jednak jego głównym zadaniem jest kształtowanie postawy zaangażowania się młodych ludzi w pomoc biednym, uchodźcom i potrzebującym¹⁶.

Uczeń winien zatem, wykorzystując zdobytą podczas katechezy wiedzę na temat miłości i solidarności, umieć ją zastosować w otaczającym go świecie, zwracając uwagę na potrzeby innych ludzi, szukając metod i środków, by im zaradzić.

Komisja Episkopatu Polski w *Podstawie programowej Kościoła katolickiego w Polsce* zwraca również uwagę na wychowanie młodzieży do życia wspólnotowego. Podkreśla się, że młody człowiek powinien znać i rozumieć pojęcie dobra wspólnego, zasadę solidarności i pomocniczości. W jego formacji należy zwrócić uwagę na kształtowanie wrażliwości na potrzeby ludzi znajdujących się w trudnej sytuacji społeczno-ekonomicznej¹⁷.

Widać zatem, że w prezentowanym dokumencie solidarność jest wyraźnie powiązana z uwrażliwieniem katechizowanych na potrzeby innych, na takie wzrastanie w Chrystusie, które przejawia się w miłości do Boga i drugiego człowieka. W tej sytuacji słowa Jana Pawła II, iż „nie ma solidarności bez miłości”, stają się wskazaniem dla katechetów, w jaki sposób winni kształtować dzieci i młodzież, by doprowadzić ich do pełnego spotkania z Bogiem.

Rola środowiska rodzinnego, parafialnego, szkolnego, w rozwijaniu umiejętności bycia solidarnym z potrzebującymi

Podstawowymi środowiskami katechetycznymi są: rodzina, parafia, szkoła¹⁸. Rodzina stanowi podstawowe środowisko wychowawcze, które ma wpływ na rozwój człowieka od chwili narodzin. Jest fundamentem

15 Tamże, s. 100–120.

16 Por. tamże, s. 111.

17 Por. tamże, s. 120.

18 Por. T. Panuś, *Zasada wierności Bogu i człowiekowi i jej realizacja w polskiej katechizacji*, Kraków 2001, s. 259.

zarówno Kościoła, jak i społeczeństwa. Papież Franciszek zwraca uwagę, iż rodzina powołana jest do podstawowej i niezbywalnej misji edukacyjnej. To podstawowe miejsce, w którym przekazuje się wartości: miłości i braterstwa, współlistnienia i dzielenia się nawzajem, troski i opieki nad innymi¹⁹. To właśnie w rodzinie człowiek uczy się nawiązywania relacji z otaczającym go światem, wzrasta w konkretnym świecie wartości, zdobywa określone wzorce zachowań, uczy się wrażliwości na krzywdę innych oraz postawy solidarności z potrzebującymi. W tym samym duchu wypowiadał się papież Benedykt XVI, podkreślając, że rodzina jest podstawową komórką społeczeństwa, w której dzieci uczą się solidarności międzypokoleniowej, poszanowania zasad, przebaczenia i otwarcia na drugiego²⁰.

Postawy i wzorce wyniesione z domu mają duży wpływ na funkcjonowanie dzieci i młodzieży w społeczeństwie. Dlatego należy zwrócić szczególną uwagę na współpracę katechety ze środowiskiem rodzinnym katechizowanych. Papież Franciszek podkreśla, że wychowawcy i formatorzy są odpowiedzialni za rozwój moralny, duchowy i społeczny młodego człowieka, a wartości „takie jak: wolność, wzajemny szacunek i solidarność mogą być przekazywane począwszy od najmłodszych lat”²¹.

Na czym w związku z tym winna opierać się współpraca katechety z rodzinami katechizowanych, by pomóc im rozwijać umiejętność bycia solidarnymi w dorosłym życiu?

Podstawowym zadaniem katechety jest przybliżanie dzieci i młodzieży do komunii z Chrystusem, przekazywania im treści ewangelicznych, wychowywania do wzrastania w świecie wartości. Nie da się jednak skutecznie katechizować bez poznania środowiska rodzinnego, w którym wzrastają katechizowani. Dlatego katecheta winien zainteresować się życiem codziennym swoich podopiecznych, starając się bardziej słuchać i rozumieć tych, do których został posłany.

19 Por. Franciszek, *Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 2016*, p. 6, http://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/peace/documents/papa-francesco_20151208_messaggio-xlix-giornata-mondiale-pace-2016.html (12.05.2021).

20 Por. Benedykt XVI, *Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 2012*, p. 2, http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/messages/peace/documents/hf_ben-xvi_mes_20111208_xlv-world-day-peace.html (12.05.2021).

21 Por. Franciszek, *Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 2016*, p. 6, http://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/peace/documents/papa-francesco_20151208_messaggio-xlix-giornata-mondiale-pace-2016.html (12.05.2021).

Ma on także za zadanie wspierać w procesie wychowawczym rodziców. Stąd ważnym zadaniem jest stworzenie płaszczyzny do dialogu zarówno z uczniami, jak i ich rodzicami. Można również podjąć różnorakie działania mające na celu zaangażowanie katechizowanych i ich bliskich w dzieła charytatywne na rzecz potrzebujących.

Działania katechety w środowisku rodzinnym dzieci i młodzieży, winny odwoływać się do dwóch ważnych elementów: współpracy ze środowiskiem parafialnym i środowiskiem szkolnym. Pozwoli to na integralny rozwój młodego człowieka, a co się z tym wiąże pozwoli mu to – jak stwierdza papież Benedykt XVI – postrzegać rzeczywistość w optyce solidarności i miłości²².

Parafia jest pierwszoplanowym miejscem katechizacji. Według Jana Pawła II powinna być domem rodzinnym, braterskim i gościnnym, w którym ochrzczeni i bierzmowani uświadamiają sobie, że są ludem Bożym. Domem, w którym łamie się dla nich chleb zdrowej nauki i chleb eucharystyczny. Domem, z którego codziennie są posyłani, by pełnili swe apostołskie działania wszędzie, gdzie kipi życie świata²³. Staje się ona miejscem, w którym wino się dopełniać procesy wychowawcze zapoczątkowane w rodzinie, by pomóc dzieciom i młodzieży w ich wzroście w Chrystusie, a co się z tym wiąże, by mogli oni pogłębiać i rozwijać wartości wyniesione z domu rodzinnego.

Dlatego warto się zastanowić, w jaki sposób winna przebiegać współpraca między środowiskiem rodzinnym a parafialnym i na kim spoczywa odpowiedzialność za jej właściwy przebieg.

Niewątpliwie duża odpowiedzialność w procesie wspierania rodzin w dziele wychowania spoczywa na duszpasterzach i katechetach. To przede wszystkim oni powinni zadbać o budowanie relacji, mających na celu wzrastanie w miłości do Boga i bliźniego, rozwijanie postawy solidarności, ukierunkowanej na potrzeby wspólnoty Kościoła. Solidarność ta może mieć wiele wymiarów, np. parafianie zachęcani przykładem swoich duszpasterzy mogą się włączać we wspieranie osób potrzebujących z terenu parafii. Do tradycji wspólnot parafialnych należy m.in. działalność zespołów charytatywnych, dbających o potrzeby chorych i ubogich, zbiórki i kwesty na rzecz osób poszkodowanych wskutek wypadków losowych czy klęsk żywiołowych.

22 Por. Benedykt XVI, *Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 2012*, s. 4, http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/messages/peace/documents/hf_ben-xvi_mes_20111208_xlv-world-day-peace.html (12.05.2021).

23 Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostołska *Catechesi tradendae*, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, Kraków 1996, s. 67.

W wielu parafiach wierni solidaryzują się również z Papieskim Stowarzyszeniem Pomocy Kościołowi w Potrzebie, czy podopiecznymi Caritasu. Są również parafie podejmujące konkretne działania na rzecz potrzebujących, np. w Afryce. Przykładem może być akcja „Gasimy Afrykę”²⁴, przeprowadzona w parafii Zmartwychwstania Pańskiego w Krakowie, mająca na celu zebranie środków w celu utworzenia sprawnie działającej Straży Pożarnej w miejscowości Butiama w Tanzanii. Projekt zakładał nie tylko zakup wozu strażackiego, ale również niezbędnego wyposażenia oraz utworzenie jednostki strażackiej. Krakowscy parafianie zostali zachęceni przez duszpasterzy i misjonarzy do solidarności z potrzebującymi mieszkańcami Afryki, by pomóc im zapewnić chociaż minimalne bezpieczeństwo.

Innym ciekawym przykładem solidarności z potrzebującymi była akcja przeprowadzona w parafiach sercańskich „Srebro na wagę złota”, polegająca na zbiorce zniszczonej srebrnej biżuterii. Wierni mogli do puszek charytatywnych wrzucać np. zerwane łańcuszki, pogięty kolczyk nie do pary, pierścionek bez oczka. Dary te były na „wagę złota”, ponieważ dzięki nim udało się zbudować domy i przedszkole w Wiosce Matki Bożej Miłosierdzia na Filipinach²⁵.

Zaangażowanie parafian, duszpasterzy i katechetów w pomoc potrzebującym sprawia, że młodzi ludzie wychowywani są nie tylko poprzez słowa, ale przede wszystkim właściwe wzorce do naśladowania. Działania takie stają się swoistą szkołą miłości i solidarności, w której wykorzystuje się zapał i otwartość młodego człowieka do dzielenia się dobrem. Stają się również filarem, na którym w sytuacjach trudności życiowych związanych z okresem dojrzewania, będzie się mógł oprzeć katechizowany.

Trzecim środowiskiem wychowawczym i katechetycznym jest szkoła. Miejsce, w którym dzieci i młodzież zdobywają nie tylko niezbędną wiedzę do funkcjonowania w społeczeństwie, ale także są wychowywani do konkretnych postaw, m.in. patriotycznych, obywatelskich, społecznych. To tu uczniowie rozwijają swoje zdolności, wchodzą w relacje z rówieśnikami, kształtują swoją wrażliwość na potrzeby innych. W polskiej rzeczywistości od ponad trzydziestu lat w gronie pedagogicznym obecni są katecheci. Ich obecność stwarza płaszczyznę, dzięki której dzieci i młodzież mogą nie tylko zdobywać wiedzę, ale również rozwijać się duchowo, budując właściwe

24 Por. *Gasimy Afrykę*, „Credo” 11 (2018), s. 12.

25 http://zbieramto.pl/wp-content/uploads/2017/02/raport2015_zbieramto.pdf (16.05.2021).

relacje zarówno z Bogiem, jak i ludźmi. Dlatego na katechecie ciąży bardzo duża odpowiedzialność za wielowymiarowy rozwój katechizowanych. Należy zadbać, by uczniowie zdobywali wiedzę, ale przede wszystkim pogłębiali swoją relację z Chrystusem poprzez realizowanie w praktyce dwóch przykazań miłości. Można to osiągnąć na wiele sposobów, m.in. poprzez prowadzenie w szkole wolontariatu, kół Caritas, organizowanie akcji, kwest, koncertów na rzecz potrzebujących. W działania katechety o charakterze dobroczynnym warto oprócz katechizowanych włączyć również rodziny uczniów, grono pedagogiczne, społeczność lokalną (również parafialną), na terenie której znajduje się szkoła. Dzieci i młodzież mają wówczas okazję nie tylko do działania na rzecz innych, ale przede wszystkim do kształtowania charakteru, rozwoju osobistego, wzrastania w świecie wartości w oparciu o świadectwo życia ludzi dorosłych. Młodzi ludzie bowiem nie potrzebują dziś mówców, ale świadków²⁶.

Połączony wysiłek katechetów i wychowawców może pomóc dzieciom i młodzieży wzrastać w prawdziwej miłości, wolności i solidarności wobec innych. Wymaga to jednak zaangażowania w dzieło wychowania wszystkich pracowników szkoły oraz ich współpracy ze środowiskiem rodzinnym i parafialnym. Dlatego warto, by katecheta był ogniwem łączącym środowisko szkolne, parafialne i rodzinne katechizowanych. Współpraca bowiem tych trzech środowisk katechetycznych może pomóc dzieciom i młodzieży w zdobywaniu wrażliwości na krzywdy innych oraz umiejętności bycia solidarnymi z ludźmi potrzebującymi.

Doskonałym podsumowaniem mogą tu być słowa papieża Benedykta XVI: „Oby każde środowisko wychowawcze było miejscem otwierającym na transcendencję i na ludzi; miejscem dialogu, integracji, słuchania drugiego, w którym młody człowiek poczuje, że jego możliwości i wewnętrzne bogactwo są dowartościowane, a także nauczy się doceniać braci. Oby uczyły one kosztowania radości, która płynie z codziennego życia miłością i współczuciem wobec bliźniego oraz uczestniczenia w budowie bardziej humanitarnego i braterskiego społeczeństwa”²⁷.

26 Benedykt XVI, *Bądźcie świadkami Chrystusa*, List do młodzieży zgromadzonej nad Jeziorem Lednickim, Watykan 2.06.2005, „L'Osservatore Romano” 7–8 (2005), s. 9.

27 Por. *Orędzie Benedykta VI na Światowy Dzień Pokoju 2012*, s. 2, http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/messages/peace/documents/hf_ben-xvi_mes_20111208_xlv-world-day-peace.html (12.05.2021).

Działania wolontariatu jako wyraz solidarności z potrzebującymi na przykładzie Zespołu Szkół Elektrycznych nr 1 w Krakowie

Wolontariat to według papieża Benedykta XVI „szkoła życia, która uczy solidarności, gotowości do dawania nie tylko czegoś, ale siebie samych”²⁸. W Zespole Szkół Elektrycznych nr 1 (ZSE nr 1) w Krakowie od ponad piętnastu lat funkcjonuje wolontariat, którego działania ukierunkowane są zarówno na społeczność lokalną, jak i międzynarodową. Młodzi ludzie, solidaryzując się z potrzebującymi, swoimi cyklicznymi działaniami obejmują m.in.:

- ludzi chorych;
- seniorów i podopiecznych Domu Pomocy Społecznej (DPS);
- dzieci z Centrum Administracyjnego Nr 1 Placówek Opiekuńczo-Wychowawczych (CAPOW)²⁹.

Wspierając ludzi chorych, Wolontariat ZSE nr 1 wraz z Wojskowym Centrum Krwiodawstwa i Krwiolecznictwa organizuje w ciągu roku szkolnego trzy akcje krwiodawstwa pod hasłem „Nie bądź żyła oddaj krew”. Akcje te odbywają się z okazji Dnia Papieskiego, Walentynek i Dnia Dziecka³⁰. W akcje włączają się nauczyciele, pracownicy, uczniowie oraz absolwenci szkoły, oddając w ciągu roku około 50 litrów krwi na rzecz osób chorych i poszkodowanych w wypadkach. Dodatkowo organizowane są działania, mające na celu wspieranie konkretnych, potrzebujących osób. W roku szkolnym 2020/21 młodzież promowała w mediach społecznościowych akcję „Ratujmy wzrok Andzi”, włączając się w ten sposób w kwestę na rzecz dziewięcioletniej dziewczynki, tracącej wzrok wskutek glejaka, który zaatakował jej mózg³¹.

Od ponad piętnastu lat Wolontariat ZSE nr 1 współpracuje z Domem Pomocy Społecznej, na os. Sportowym w Nowej Hucie oraz z Centrum Administracyjnym Nr 1 Placówek Opiekuńczo-Wychowawczych w Krakowie. Młodzi ludzie łączą pokolenia, organizując wspólne spotkania dla dzieci i seniorów, w czasie których odbywają się gry i zabawy integracyjne, warsztaty teatralne, plastyczne, muzyczne i zajęcia sportowe. Na uwagę zasługuje fakt, że nawet w czasie pandemii członkowie Wolontariatu, wykazując się

28 Por. Benedykt XVI, Encyklika *Deus caritas est*, Wrocław 2006, nr 30.

29 Por. <https://www.zsel1.pl/category/wolontariat/> (16.05.2021).

30 Por. <https://www.zsel1.pl/2020/02/19/nie-badz-zyla-oddaj-krew-11/> (16.05.2021).

31 Por. <https://www.zsel1.pl/2021/03/19/ratujmy-wzrok-andzi/> (16.05.2021).

ogromną pomysłowością wspierali swoich podopiecznych, często angażując w pomoc rodziców oraz całą społeczność szkolną. Przykładem może być akcja, którą od wielu lat uczniowie organizują w listopadzie „I Ty możesz zostać świętym Mikołajem”, polegająca na przygotowaniu około pięćdziesięciu paczek dla seniorów z DPS oraz sześćdziesięciu dla dzieci z CAPOW. W bieżącym roku szkolnym, mimo pracy zdalnej i ograniczeń wynikających z pandemii, młodzież również przeprowadziła zbiórkę. Na uwagę zasługuje fakt, iż w działania włączyli się rodzice uczniów, którzy nie tylko przywozili rzeczy dla potrzebujących do szkoły, ale również po przygotowaniu paczek oferowali transport i występowali w roli świętego Mikołaja³².

W okresie Bożego Narodzenia w 2020 roku w działania Wolontariatu włączyła się również grupa teatralna Rezistors, działająca przy ZSE nr 1, która ze względu na sytuację pandemiczną przygotowała spektakl bożonarodzeniowy online „Chrystus przychodzi tu i teraz”, zaprezentowany poprzez Internet w Domu Pomocy Społecznej oraz w Centrum Administracyjnym Nr 1 Placówek Opiekuńczo-Wychowawczych³³.

Rok szkolny 2020/21 mimo trudności i ograniczeń wynikających z pracy zdalnej i reżimu sanitarnego nie ograniczył działań młodzieży solidaryzującej się z potrzebującymi. Uczniowie przeprowadzili wiele akcji, m.in.: Słodki Listopad, Dzień Babci i Dziadka, Dzień Świętego Walentego, Dzień Kobiet, Dzień Mężczyzny, Wielkanoc u małych i dużych, Majówka z herbatką.

Młodzi ludzie solidaryzowali się nie tylko z ludźmi, ale swoimi działaniami objęli również zwierzęta ze Schroniska dla Bezdomnych Zwierząt, przeprowadzając w mediach społecznościowych akcje: „Dom na Gwiazdkę” i „Łapy, łapy, cztery łapy”, podczas których zachęcali do adopcji psów i kotów. Zorganizowano również kwestę na rzecz Szpitala dla Dzikich Zwierząt – „Walentynki dla Zwierzynki”, podczas której zebrano fundusze na wsparcie fundacji zajmującej się udzielania pomocy dzikim zwierzętom ulegającym wypadkom³⁴.

W czasie piętnastoletniej działalności Wolontariat ZSE nr 1 włączał się również w akcje o charakterze międzynarodowym. W ubiegłych latach młodzież uczestniczyła w projekcie Caritas Polska „Rodzina Rodzinie”, wspierając wielodzietną rodzinę z Syrii. W lutym 2020 roku uczniowie ZSE nr 1

32 Por. <https://www.zsel1.pl/2020/12/11/i-ty-mozesz-zostac-swietym-mikolajem/> (16.05.2021).

33 Por. <https://www.zsel1.pl/2020/12/21/pierwsze-rezistorowe-jaselka-online/> (16.05.2021).

34 Por. <https://www.zsel1.pl/category/wolontariat> (16.05.2021).

włączyli się w akcję adopcji misiów koala, które uległy poparzeniom w skutek pożarów występujących w Australii³⁵.

Wolontariat działający przy ZSE nr 1 w Krakowie stanowi przykład „szkoły życia”, w której młodzi ludzie wzrastają w solidarności, odpowiedzialności, empatii, wrażliwości oraz wolności. Projekty przygotowane przez młodzież pobudzają do działalności charytatywnej całą społeczność szkolną oraz rodziców uczniów.

Tak rozumiana solidarność jest nie tylko cnotą moralną, w której wzrastają młodzi ludzie, ale staje się postawą społeczną³⁶, niezbędną do budowania świata opartego na wartościach ewangelicznych.

Podsumowanie

„Obecna pandemia uwypukliła naszą współzależność: wszyscy jesteśmy ze sobą powiązani, na dobre i na złe. Dlatego też, abyśmy wyszli lepsi z tego kryzysu, musimy uczynić to wspólnie, wszyscy razem, solidarnie”³⁷. Słowa papieża Franciszka odnoszą się do wszystkich ludzi. Z perspektywy katechetycznej zwrot „wszyscy jesteśmy ze sobą powiązani, na dobre i na złe”, można rozpatrzyć przez pryzmat jedności, jaka winna łączyć środowisko szkolne, rodzinne i parafialne. Współpraca bowiem tych trzech środowisk może pomóc we właściwym kształtowaniu dzieci i młodzieży, stworzeniu im przestrzeni do działań prowadzących do budowania wspólnoty międzyludzkiej opartej na wzajemnej miłości, szacunku, dostrzeganiu potrzeb innych, byciu solidarnym zarówno w wymiarze lokalnym, jak i międzynarodowym. Patrząc na przykłady działań charytatywnych podejmowanych w rodzinach, szkołach i parafiach, można mieć nadzieję, że w dzisiejszym świecie da się stworzyć przestrzeń, w której mottem przewodnim będą słowa Jana Pawła II – „Nie ma solidarności, bez miłości” – zachęcające do rozbudzania w młodych ludziach potrzeby działania na rzecz innych.

„W świecie wzajemnie połączonym – jak mówi papież Franciszek – doświadczamy, co to znaczy żyć w tej samej «globalnej wiosce»; ale nie zawsze

35 Por. <https://www.zsel1.pl/2020/02/11/nasze-misie-koala/> (16.05.2021).

36 Por. *Orędzie Ojca Świętego Franciszka na Światowy Dzień Pokoju 2016*, p. 6, http://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/peace/documents/papa-francesco_20151208_messaggio-xlix-giornata-mondiale-pace-2016.html (12.05.2021).

37 *Katecheza Ojca Świętego Franciszka*, Audiencja generalna, 2.09.2020, http://www.vatican.va/content/francesco/pl/audiences/2020/documents/papa-francesco_20200902_udienza-generale.html (16.05.2021).

przekształcamy tę *współzależność w solidarność*³⁸. Solidarność, u podstaw której znajduje się miłość, winna dziś być drogą do budowania społeczeństwa otwartego na dialog, wzajemny szacunek, wsparcie potrzebujących. Powinna być drogą ku Chrystusowi. Dlatego tak ważna jest jej obecność w katechezie szkolnej.

Bibliografia

- Benedykt XVI, Encyklika *Deus caritas est*, Wrocław 2006, nr 30.
- Benedykt XVI, *Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 2012*, p. 2, http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/messages/peace/documents/hf_ben-xvi_mes_20111208_xlv-world-day-peace.html (12.05.2021).
- Benedykt XVI, *Bądźcie świadkami Chrystusa, List do młodzieży zgromadzonej nad Jeziorem Lednickim*, Watykan, 2.06.2005, „L'Osservatore Romano” 7–8 (2005).
- Borutka T., *Zasady życia społecznego*, w: *Encyklopedia nauczania społecznego Jana Pawła II*, red. A. Zwoliński, Radom 2003, s. 597.
- Chałas K., *Wychowanie ku wartościom. Elementy teorii i praktyki*, t. 1, Jedność, Lublin–Kielce 2003.
- Dobrzański D., *Pojęcie solidarności i jego własności*, w: *Kraje Europy Środkowowschodniej a globalizacja*, red. D. Dobrzański, J. Jakubowski, A. Wawrzynowicz, Poznań 2005, s. 12.
- Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, Warszawa 2005, t. 4, s. 480–481.
- Franciszek, Katecheza podczas Audiencji Generalnej, 2.09.2020, http://www.vatican.va/content/francesco/pl/audiences/2020/documents/papa-francesco_20200902_udienza-generale.html (11.01.2021).
- Franciszek, Orędzie na Światowy Dzień Pokoju 2016, p. 6, http://www.vatican.va/content/francesco/pl/messages/peace/documents/papa-francesco_20151208_messaggio-xlix-giornata-mondiale-pace-2016.html (12.05.2021).
- Gasimy Afrykę, „Credo”* 11 (2018), s. 12.
- Jan Paweł II, *Homilia w czasie mszy świętej*, Sopot, 5 czerwca 1999 r., w: *Jan Paweł II – Polska 1999. Przemówienia i homilie*, red. K. Kuźnik, Warszawa 1999, s. 17–18.
- Jan Paweł II, Encyklika *Sollicitudo rei socialis*, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, Kraków 1996, s. 319–376.
- Jan Paweł II, Adhortacja apostołska *Catechesi tradendae*, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 1, Kraków 1996.

38 *Katecheza Ojca Świętego Franciszka*, Audiencja generalna, 2.09.2020, dz. cyt.

- Jan Paweł II, *Należy szukać nowych form solidarności. Spotkanie ze światem pracy*, „L'Osservatore Romano” (1984) nr 3, s. 13.
- Jan Paweł II, *Człowiek – miarą sprawiedliwości. Przemówienie do robotników „Solwayu” w Rosignano 19 marca 1982 r.*, w: *Dokumenty nauki społecznej Kościoła*, cz. 2, red. M. Radwan, L. Dyczewski, A. Stanowski, Rzym 1987, s. 258.
- Kampka F, *Solidarność w nauczaniu Jana Pawła II*, w: *Idea solidarności dzisiaj*, red. W. Zuziak, Kraków 2001, s. 11–13.
- Komisja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Częstochowa 2018.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (1997), Kraków 2009.
- Krąpiec M. A., *Osoba w chrześcijańskiej kulturze*, w: *Solidarność zasadą życia społecznego*, red. M. A. Krąpiec, J. Miodek, W. Świątkiewicz, J. Wcisło, Tarnowskie Góry 2000.
- Łabendowicz S., *Wychowanie w katechezie przez wolontariat*, „Roczniki Teologiczne” 64 (2007) z. 11, s. 35–55.
- Łabendowicz S., *Integracja oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych w katechezie poprzez wolontariat szkolny*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 58 (2015) nr 2, s. 97–98.
- Łabendowicz S., *Apostolat społeczny w katechezie – wolontariat*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 51 (2013) nr 3, s. 36–42.
- Majka J., *Etyka społeczna i polityczna*, Warszawa 1993.
- Mały słownik etyczny*, red. S. Jedynek, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz 1999.
- Menke K. H., *Boży postulat bezwarunkowej solidarności i jego wypełnienie przez Chrystusa*, „Communio” (1993) nr 2 (74), s. 61–76.
- Nagórny J., *Solidarność*, w: *Jan Paweł II. Encyklopedia nauczania moralnego*, red. J. Nagórny, K. Jezyna, Radom 2005, s. 492.
- Nitecki P., *Idea solidarności w nauczaniu Jana Pawła II*, „Chrześcijanin w świecie” (1989) nr 1 (184), s. 1–21.
- Nowak J., *Wolontariat – współczesna forma aktywności społecznej*, w: *Wokół polityki społecznej*, red. K. Głąbicka, M. Grewinski, Warszawa 2008, s. 267–286.
- Panuś T., *Zasada wierności Bogu i człowiekowi i jej realizacja w polskiej katechizacji*, Kraków 2001.
- Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce (2018)*, Częstochowa 2018.
- Piwowarski W., *Zasada solidarności*, w: *Słownik katolickiej nauki społecznej*, red. W. Piwowski, Warszawa 1993, s. 198.

- Rozporządzenie MEN z dnia 30.01.2018 w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia (Dz.U. z 2018, poz. 467).
- Ruman N. M., *Solidarity as a Moral Virtue – An Attitude and Principle of Human Life in the Thoughts of John Paul II in The Educational Perception*, „Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne” 23 (2014), s. 73–93.
- Salij J., *Solidarność jako zadanie*, „Communio” 1 (1981), s. 52–58.
- Sawicki R., *Chrześcijański wymiar wolontariatu w posoborowym nauczaniu papieskim*, „Warszawskie Studia Pastoralne” (2013) nr 19, s. 171–187.
- Skorowski H., *Solidarność*, w: *Jan Paweł II. Encyklopedia nauczania społecznego*, red. A. Zwoliński, Radom 2005, s. 475–477.
- Styczeń T., *Solidarność wyzwala*, Lublin 1993.
- Szpet J., *Podstawa programowa katechezy*, w: *Przesłanie dokumentów katechetycznych Kościoła w Polsce*, red. S. Dziekoński, Warszawa 2003.
- Wycisło J., *Solidarność jako zasada kształtująca i regulująca życie społeczne*, w: *Solidarność zasadą życia społecznego*, red. M. A. Krąpiec, J. Miodek, W. Świątkiewicz, J. Wcisło, Tarnowskie Góry 2000.
- Wolontariat ZSE nr 1 w Krakowie, <https://www.zsel1.pl/category/wolontariat/> (16.05.2021).
- „Srebro na wagę złota”, http://zbieramto.pl/wp-content/uploads/2017/02/raport2015_zbieramto.pdf (16.05.2021).

Abstrakt

„Nie ma solidarności bez miłości”. *Solidarność w perspektywie katechetycznej*

W artykule zostanie omówione zagadnienie solidarności z perspektywy katechetycznej. Przybliży się wybrane zagadnienia z nauczania Jana Pawła II, Benedykta XVI, papieża Franciszka oraz dokumentów Kościoła, ukazujące solidarność jako podstawę miłości i wolności człowieka. Przedstawione zostaną wybrane dokumenty prawne odwołujące się do rzeczywistości szkolnej, m.in. fragment Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku oraz Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z 2018 roku, podkreślające rolę solidarności z innymi. Zwróci się uwagę na kształtowanie postawy solidarności u młodego człowieka, m.in. poprzez realizowanie odpowiednich treści podczas lekcji religii w szkole, wynikających z Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce oraz

zaangażowania dzieci i młodzieży w różnorodne działania na rzecz innych. Podkreśli się rolę środowiska rodzinnego, szkolnego, parafialnego w rozwijaniu umiejętności bycia solidarnym z potrzebującymi. Przybliży się rolę wolontariatu szkolnego, będącego „szkołą życia, uczącą solidarności”, na przykładzie grupy działającej przy Zespole Szkół Elektrycznych nr 1 w Krakowie.

Słowa kluczowe

solidarność, miłość, wolność, relacje międzyludzkie, pomoc potrzebującym, wspólnota